

Leif Larsen

Barnerettighetenes mor

Selv i våre dager ser vi sjelden en kvinne omtalt som historisk person. Kvinners innsats har vanligvis ikke gitt noen form for prestisje eller posisjon i samfunnet. Hva skal til? Det er påfallende og typisk at selv ikke Eglantyne Jebb (født 1876) har fått et navn.

Egla... - hvem? Ja, vi har til og med problemer med dette gammeldagse navnet, som hun arvet etter sin mor og som betyr villrosen. Men moren ledet henne tydeligvis inn på feil interesse-område med tanke på å bli kjent og anerkjent.

Forkjemperen

Jebb er en av historiens store foregangskvinner, og den første som formulerte kravet om egne rettigheter for barn. Hennes ideer fra 1923 er senere blitt innarbeidet i flere internasjonale erklæringer fram til FNs konvensjon om barnets rettigheter. Likevel ble hun knapt nok nevnt da konvensjonen ble enstemmig vedtatt av FN i 1989.

I tillegg til å være barnerettighetenes mor var Eglantyne Jebb også en stor inspirator og grunn-leggeren av Redd Barna bevegelsen gjennom starten av Save the Children i England i 1919. Dessuten var hun en ener i det praktiske hjelpearbeidet. Hennes innsats og resultater tilsier kort og godt at hun skulle ha hatt en høy internasjonal status.

Men å jobbe med barn og barnerettigheter ga ingen status. Hadde Eglantyne Jebb brukt energien sin på økonomi, teknikk eller krigføring i stedet for barnepolitiske og humanitære oppgaver, så hadde hun vært omtalt i historiebøkene våre. Og hadde hun vært mann, ville hun ha stått på sokkel for lenge siden. Hun

var alle barns Wergeland som innstiftet nye grunn-leggende holdninger gjennom sitt intense rettighetsarbeid.

Visjonær og praktisk

Hun avslørte sitt talent i en bok fra 1906, der den tretti år gamle kvinnen formulerte visjoner som Redd Barna og andre humanitære organisasjoner følger også i dag, over nitti år etter: "Hjelp skal ikke være gaver men hjelp til selvhjelp mellom likeverdige, der alle bidrar etter evne ut fra en følelse av menneskelig fellesskap på tvers av rase-, etniske og nasjonale grenser."

At hun var langt forut for sin tid, gjenspeiler seg også i administrasjon og organisasjons-bygging. Hun la vekt på å ha profesjonelle medarbeidere, lage utredninger av behov, utvikle arbeidsmodeller, få aktive deltakere ikke passive mottakere, starte hjelp til selvhjelp, påvirke mediene direkte og få til politiske endringer til beste for barn. Det er som å lese fra en håndbok for bistandsarbeidere, som nikker og sier at dette gjelder den dag i dag.

Samtidig som hun la strategier og satte seg langsiktige mål, var hun en jordnær praktiker. Det startet ved århundreskiftet da hun som ung kvinne i en godseierfamilie kom inn i sosialt arbeid gjennom sin mor. I studietiden ble hun for alvor klar over de elendige forholdene fattige barn levde under. Samtidig så hun svært kritisk på organisasjonenes hjelpetiltak og hevdet allerede da at barn ikke skulle være avhengig av veldedighet men få innfridd sine grunnleggende rettigheter i samfunnet.

Selv ble hun ikke en del av overklasselivet hun var født inn i, men dro til Oxford der hun som en av tidenes første kvinner tok en universitetsgrad i historie. Senere jobbet hun i London, som lærer i slummen, og studerte deretter i Cambridge.

Studieoppholdet fikk avgjørende betydning for hennes videre utvikling. Her kom hun inn i nye, stimulerende miljøer som ga henne et enestående kontaktnett, bl.a. gjennom Cambridge Magazine der hennes søster Dorothy Buxton skrev utdrag fra utenlandske aviser om krigen i Europa og der hun selv var bidragsyter. Interesseområdet vokste, og Eglantyne fikk tilknytning til den radikale fredsbevegelsen, kampen for stemmerett for kvinner, kvekerne, den sosialistiske Fabian Society og en rekke toneangivende enkeltpersoner, som Albert Einstein, Maksim Gorkij, Sigmund Freud, Herbert Hoover, erkebiskopen av Canterbury og paven i Roma.

Stemmerettskampen ga henne nye erfaringer. Den var atskillig tøffere enn den kvinnekampen vi kjenner fra 1970-tallet her i landet. De fremste aktivistene

sprenget postkasser, knuste vinduer i forretninger, satte fyr på offentlige bygninger, angrep statsråder med pisk og rød pepper, invaderte parlamentet og nektet å betale bot når de ble arrestert. Jebb gikk ikke så langt, men var med på kampanjer og sto også ellers for en god del av deres metoder, særlig gjennom media, der hun kunne bruke sterke virkemidler, ja være direkte krass.

Den hvite flamme

På egne vegne var hun derimot beskjeden og tilbakeholden. Bildene av henne viser en mild og reflektert kvinne. Hun fant liten tid til å delta i det sosiale livet blant medstudentene, særlig etter en forelskelse i en mann som valgte å gifte seg med en annen. Eglantyne kom aldri over dette og forble ugift selv om hun var populær og hadde mange beundrere og friere. Hun viet seg fullstendig til barnerettet og humanitært arbeid resten av livet, sammen med mange nære venner. De omtalte henne som den hvite flamme.

Eglantyne tok på seg krevende oppgaver også utenfor sitt eget land. Det var uro på Balkan - da som nå. I 1913 reiste hun til Makedonia for å drive hjelpetiltak for barn etter Balkankrigen. De sterke inntrykkene der gjorde at hun kom tilbake til England som pasifist. "All krig, rett-ferdig eller ikke, er en krig mot barnet," skrev hun. Dermed gikk hun enda sterkere inn i opp-gavene sine selv om det allerede tidlig ble klart at hun hadde en noe svak helse pga en stoffskiftesykdom. I noen år under første verdenskrig bodde hun i Skottland og eksperimenterte med å leve av hvete, linser, erter, nepe, poteter, ris - og seks pence per dag.

Nå ble det avgjørende å få med flere tilhengere. Og da fikk Jebb til fulle vist hvilket grep hun hadde på organisasjonsarbeid. I løpet av et par år var hun med på å starte tre organisasjoner med barn som målgruppe. Bakgrunnen var forholdene under og etter krigen da hun selv reiste rundt i Europa og derfor kunne informere direkte om krigens redsler. Situasjonen ved freds-slutningen i 1918 var fortvilt, med en enorm nød. I tillegg gjennomførte de allierte en streng økonomisk blokade som ble en katastrofe særlig for østerrikske barn. På samme tid herjet spanskesyken.

Første Redd Barna organisasjon

De to søstrene Jebb og Buxton startet Fight the Famine Council som krevde en slutt på blokaden nå når krigen var over. Så leide de Royal Albert Hall i London 19.mai 1919, og i en fullsatt sal fikk de en entusiastisk tilslutning til sine appeller og sitt forslag om den første Redd Barna organisasjonen: Save the Children. Selv de som møtte med råtne epler, ble overbevist. Imidlertid møtte søstrene sterk motbør og kritikk etterpå for å svikte sitt eget land og hjelpe "fiendens barn". En av støttespillerne, forfatteren George Bernhard Shaw, svarte på kritikken med sine velkjente ord: "Personlig har jeg ingen fiender under sju år."

Dette oppstyret ga stor oppmerksomhet for kampanjene hennes. For hun reiste rundt, holdt møter, slo opp plakater, spredte brosjyrer, rykket inn annonser og viste film for journalister. Mang en leser satte sin "early morning tea" i halsen da de bladde om til en helsides annonse i The Times, av alle steder, der hun ba om støtte til barn som sultet. Hun ble til og med arrestert og fikk en bot på fem pund for å ha delt ut løpesedler med kritikk av blokaden mot Østerrike. Etter å ha hørt hennes inntrengende forsvarstale i retten, ga aktor et personlig bidrag til Save the Children!

Det er et åpent spørsmål om humanitære organisasjoner i dag ville ha tatt denne kampen på vegne av barn. Men det viste seg ikke å være for kontroversielt når vi vet at tilhengerne strømmet til og at Save the Children i sitt første år fikk inn 400 000 pund, 84 millioner norske 1998 kroner!

Den første donasjonen på 10 000 pund kom for øvrig fra britiske gruvearbeidere til hjelp for barn i Wien. De fremste bidragsyterne var fagforeninger, kirkesamfunn, kvinner og skolebarn som ga fra ukepengene sine.

Jebb fikk også en to timers audiens hos pave Benedict XV, som la grunnlaget for en kirkelig fellesaksjon i store deler av verden. Den ble gjennomført julen 1920 som den første i sitt slag, i et samarbeid mellom den katolske, protestantiske og gresk-ortodokse kirke.

Samme året var Jebb i Geneve og stiftet Save the Children Union, som skulle samordne inter-nasjonale hjelpetiltak. Selve grunnlaget for medlemskapet var at statene forpliktet seg til å hjelpe andre land, etter Jebbs tanke: "Alle nasjoner deler et felles ansvar for verdens barn, og dette ansvaret overskrider de nasjonale grensene." Jebb ble leder i Unionen, som hadde sete i Geneve der hun trivdes svært godt.

Unionen ble nå et redskap for mye av Save the Children's omfattende arbeid på 1920-tallet, bl.a. i Ukraina. Det skapte startgrunnlaget for Fridtjof Nansens store aksjon i Ukraina i 1921. Det året var Nansen hovedtaler på den internasjonale

Redd Barna konferansen i Stockholm, der han lanserte planene for aksjonen som reddet 13 millioner liv og bidro til at han fikk Nobels fredspris i 1922.

Rettighetene - hennes største innsats

Eglantyne Jebb hadde utsyn nok til å engasjere seg i barns situasjon også i India, Kina og Afrika, særlig om barnegiftemål, barnearbeid og utdanning. Hun planla reiser dit og en kon-feranse med tema afrikanske barn, som ble holdt i 1931, tre år etter hennes død. Interessen begrenset seg ikke til behovet for penger, mat og klær, men hovedvekten lå på politiske og rettslige forhold som kunne bedre oppveksten for barn.

Dette gikk hun videre med da hun i 1923 la fram forslag til grunnleggende barnerettigheter som straks fikk tilslutning fra styret i Unionen. De var formet i fem punkter og ble vedtatt av Folkeforbundet året etter, som den første internasjonale erklæring om barnets rettigheter (Geneveerklæringen).

Etter dette var optimismen stor i Redd Barna organisasjonene, som nå også var startet i Australia (oktober 1919), Sverige (november 1919) og Canada (1921). Mange mente at målet var nådd, og i årene 1924-25 ble det diskutert å legge ned organisasjonene fordi de var blitt overflødige. I dag trengs de mer enn noen gang. De har bl.a. vært viktige i videreføringen av Jebbs erklæring fram til FNs konvensjon om barnets rettigheter i 1989, som er den FN konvensjon som har fått raskest og størst tilslutning. 191 stater har ratifisert den, bare USA og Somalia gjenstår.

Jebb gjorde en banebrytende innsats. Det er ufattelig hva denne kvinnen greide å få til fram til sin død i Geneve like før jul i 1928, 52 år gammel. Hun var en først-rangs visjonær tenker som satte barnerettighetene på den internasjonale dags-ordenen. Eglantyne Jebb kvalifiserer til et stort navn i historien.